

Összes kinyert URL:	2 089 943	
Újragyűjtött:	612 600	
Új URL-ek:	1 477 343	
.lt-n kívüli domainek:	4 982	(0,3%)
Paraméterezett URL-ek:	96 501	(6,5%)
A dokumentumok teljes mérete:	75,5 GB	
Az URL-ek átlagos metaadatmérete:	142 bajt	

2002. október–2003. május között négy gyűjtési ciklus volt. Mivel ezek alkalmával az adatbázis mérete jelentősen nő, megnövelve az archívum hozzáférési idejét, az a döntés született, hogy a továbbiakban évente két gyűjtés legyen. A folyóiratok gyűjtése természetesen folyamatos lesz, mivel nem nagy a tárolási költségük.

A fejlesztés másik iránya az összegyűjtött információ indexelése és katalogizálása. Csak a válogatás kritériumainak megfelelő forrásokat dolgozzák fel, a bibliográfiai rekordok UNIMARC formátumban készülnek. Ezek a rekordok bekerülnek a Nemzeti Bibliográfiai Adatbázisba, és az OPAC-on keresztül érhetők el. Az adatbázisba nem kerülő dokumentumról egy automatikus konvertáló szoftverrel csak rövid bibliográfiai rekord készül, a dokumentumban található metaadat alapján. Mivel nagyon kevés HTML oldalnak van minőségi metaadata, a kiadóknak a *Dublin Core* szabvány alkalmazását ajánlották. Az összegyűjtött dokumentumok indexelésére még nem találtak megoldást.

Az ER Archívum továbbfejlesztése

Egy teljes digitális könyvtárhoz a következő lépések vezetnek:

1. A hozzáférés biztosítása a felhasználóknak; keresés a bibliográfiai rekordokban. Az archívumban szereplő legtöbb dokumentumról csak egy rövid rekord lesz hozzáférhető, amely az URL-ből és a metaadattól áll. Egy állandó egyedi azonosító szám biztosítja a következetes utalást.
2. A hozzáférés szervezése internetes interfészen keresztül is, böngészővel. Ezt már a Litván Nemzeti Könyvtár elkészítette a katalógusokra. A dinamikus weboldalakat ugyanaz a webszerver generálja, mint amely a gyűjtőket működteti. Az archivált tartalom az azonosító számból, vagy az URL-ből és gyűjtési időből nyerhető. A folyamatban lévő munkák az interfész javítására és az archívum kényelmesebb felhasználására irányulnak.
3. A szerzői jogok figyelembevételével az a döntés született, hogy az archivált dokumentumok másolása és nyomtatása nincs engedélyezve. Ezek a megszorítások a jövőben enyhülhetnek bizonyos weboldalakra, a kiadókkal történő megegyezések után.
4. A projekt következő szakasza az archívum tartalmának teljes szövegű indexelése. Nagyon növeli az értékét a kulcsszavas keresés megoldása.
5. Az archívum integrálása a Nemzeti Könyvtár honlapján.

JODELIS, Remigijus: Harvesting and archiving of electronic resources in Lithuania: towards virtual library. = INFORUM 2003. 8 p. <http://www.inforum.cz/inforum2003/english/sekce.asp?CisloSekce=9/>

(Birkás Bence)

A német információpolitika fejlesztésének vezető eszméje a digitális könyvtár

A szakmai információban és kommunikációban mutatkozó nagy jelentőségű változások arra indították a Német Szövetségi Köztársaság kormányát, hogy újrafogalmazza információpolitikáját. Ennek középpontjában a használó és az általa támasztott követelmények állnak. A politika célja, hogy a tudományos információ mindenkinek egyenlő és igényeihez mérten álljon rendelkezésére.

Az Oktatási és Kutatási Szövetségi Minisztérium (*Bundesministerium für Bildung und Forschung = BMBF*) 2002-ben öntötte végső formába azt a

stratégiai tanulmányt, amely a tudományos és műszaki információ jövőjével foglalkozik. Erre alapozva rögzítette a fejlesztési-támogatási politikájának sarkalatos pontjait *Az információt hálózatosítani – a kutatást aktivizálni* címet viselő dokumentumban (Zukunft der wissenschaftlichen und technischen Information in Deutschland, illetve Information vernetzen – Wissen aktivieren).

Németország útját az információ, a tudás és a művelődés társadalmába az 1999-ben elfogadott kormányzati akcióprogram, az „Innovation und Ar-

beitsplätze in der Informationsgesellschaft des 21. Jahrhunderts" jelölte ki. Ebben az információt az innováció nyersanyagának tekintik, és a digitális könyvtár fogalma alá sorolták. Azóta a szakmai információpolitika központjában a világon rendelkezésre álló, digitális információhoz való hozzáférés előmozdítása áll. A fejlesztési célok egy teljesen elektronizált rendszer megteremtését irányozzák elő a tudományos információellátás számára.

Az akcióprogram fejlesztési súlypontjai

Elektronikus információs szolgáltatások kiépítése

Az irodalom- és információellátás országos struktúrájának kiépítése már a 90-es évek óta folyik. E téren a legfontosabb eredmény az elektronikus dokumentumellátó szolgálat, a *SUBITO* létrehozása, a szövetség, a tartományok, valamint a Deutsche Forschungsgemeinschaft közös erőfeszítése révén. 2002-ben közhasznú egyesületet hoztak létre a *SUBITO*-ban szolgáltató könyvtárak, mintegy 25 német, svájci és osztrák intézmény. Az 1994 óta működő *SUBITO* arra törekszik, hogy az országban más dokumentumszolgáltatásokat is bevonjon, és a németül beszélő országokon túlmenően nemzetközi kooperációt építsen ki.

A *SUBITO* révén jobban kihasználhatóvá váltak a könyvtári állományok. Nem jelent problémát a másolatok küldése, ellenben a licencmegállapodások következtében az elektronikus publikációk egyelőre csak zárt használói körök számára hozzáférhetőek. Ezt a használók nehezen fogadják el. A problémák áthidalásához azonban a kiadók és a könyvtárak szorosabb és megértőbb együttműködésére van szükség, sőt a nyilvános és a magánszektor stratégiai partnerségére.

A tudományos információ infrastruktúrájának továbbfejlesztése

A struktúra megváltozása megkérdőjelezi a klasszikus szerepeket. A szerzők, kiadók, ügynökségek, információs szervezetek és könyvtárak együttműködése már régóta nem kizárólag a szakos keretekben folyik. A használók átfogó és akadálymentes hozzáférést igényelnek a lehetséges legegyszerűbb feltételek mellett (One-Stop-Shopping, Single-Point-of-Entry). A BMBF ezért információs hálózatok kialakítását tűzte ki célul. Ennek lényege, hogy a szakmai információkeresés során az illetékes rendszerek lehetővé tegyék a

hozzáférést a teljes szövegekhez is, pl. az elektronikus folyóiratok cikkeihez a Single-Article-Sale vagy a Pay-per-View alapján.

Az információs hálózatok felépítése 2000 óta tart. Mára négy ilyen hálózat jött létre a közgazdaságtudomány és a gazdasági élet, a természet- és műszaki tudományok, az orvostudomány, valamint az oktatás, a társadalomtudományok és a pszichológia területén. A következő lépés e négy terület közötti kapcsolatok erősítése: egységes profilt kifejleszteni, és a szakterületől független feladatokat közösen megoldani (pl. kiadókkal való kapcsolatok).

Az országos információellátás fontos építőeleme virtuális szakkönyvtárak felépítése, amelynek célja főképpen a licenctmentes elektronikus forrásokat feltárni, és a releváns tudományos információ minden formáját szakmai szinten összefogni.

Regionális és helyi szinten is folynak az erőfeszítések a digitális könyvtár létrehozására. A használók számára az áttörést az országos és helyi rendszerek zavartalan együttműködése fogja meghozni. Ennek érdekében le kell küzdeni a német információellátás szétforgácsoltságát, és egységes koncepciót kell érvényesíteni.

A tudományos információ használata

A használók is új követelményekkel szembesülnek. Az információs kompetencia kulcskérdéssé válik, s ennek megfelelően kell helyet kapnia az alap- és továbbképzésben. A BMFB felmérte, mi a helyzet a felsőoktatásban az elektronikus információ használata és az információs kompetencia terén. Az eredmény kijózanító volt. Bár a hallgatók egyre inkább élnek az internettel a forrásokhoz való hozzáférésre, nem használják módszeresen ezt az eszközt. Hiányoznak az ismeretek ahhoz, hogy szakszerű visszakeresést folytassanak le; inkább csak böngészés folyik az ingyenes keresőgépek segítségével. További problémát jelent, hogy sok hallgató nem elég képzett ahhoz, hogy az interneten beszerzett információ értékét megítélje, és a megfelelő következtetéseket levonja. Ez abból ered, hogy az elektronikus információ használata még nem épült be kielégítő módon a tanulmányokba. Az információs kompetenciát általában nem a képzés szervezett keretei között lehet elsajátítani, hanem autodidakta módon. Példaként a skandináv államok és az USA szolgálhat, s ezen túlmenően be kell vezetni a felsőoktatásba a szakszerű információmenedzsmentet.

A globális tudományos könyvtár építőkövei

1977 és 2000 között zajlott le az a fejlesztési program, amely globális elektronikus és multimédiás információs rendszereket irányzott elő a természet- és műszaki tudományok számára (*GLOBAL INFO*), s felgyorsította a kiadói szektor továbbfejlődését. Több projekt célozta a publikációs és információs folyamatok átalakítását (az elektronikus publikálás eszközei és módszerei, a kínálat új formáinak kipróbálása, a formai leírás eljárásai, a tartalom jobb feltárása, a digitális információ minőségének és autentikusságának biztosítása, az egyes rendszerek nemzetközi hálózatokban való egyesítése).

A *GLOBAL INFO* az első szakasz után már formát öltött, s *DL-KONZEPTE* (digitális könyvtári koncepciók) néven egy fórummá vált, amelynek célja, hogy kidolgozza a tudomány számára egy interdiszciplináris és globális digitális könyvtár (*DIGITALE BIBLIOTHEK*) koncepcióját. A tudományos társaságok arra hívják fel a figyelmet, hogy az elektronikus folyóiratokkal messze nincs kihasználva az internet innovációs potenciálja. A meglévő publikációs formák mellé olyanokat is kell találni, amelyek arra alapoznak, hogy a szerzők tudományos eredményeiket maguk teszik közzé az interneten. Ez az eljárás nem teszi lehetővé minőségi normák érvényesítését a publikálásban, és a dokumentumok módszeres feltárását információs szervezetek és könyvtárak által. Ezért ennek helyébe nemzetközileg elfogadott standardoknak kell lépniük az internettartalmak formai és tartalmi leírására és strukturálására. E standardoknak kell lehetővé tenniük, hogy a releváns, bár eltérő minőségű információt a használó innovatív keresőgépekkel megtalálja és egybevesse.

A *DL-KONZEPTE* projekt keretében készült egy tanulmány, amely három, egymással összefüggő területen irányoz elő munkát:

- a német szervezetek intenzívebben vegyenek részt az interneten hozzáférhető információs szolgálatoknak szóló szabványok kidolgozásában, s a szabványok németországi elterjesztésében;
- nyomatékosan ajánlott szakmai portálok létrehozása;
- a felsőoktatás oktató és kutató munkáját hatáson támasztaná alá egy igényesebb információmenedzsment, ezért a használókhoz közeli információs struktúrákat előnyben kell részesíteni.

A tudományos és műszaki információ jövője Németországban

A strukturális változások mélyreható következményeit nehezen lehet előre felbecsülni. Orientációs pontokat ad ehhez a bevezetőben említett stratégiai tanulmány, amely nemzetközi összehasonlításban igyekezett a hazai igényeket megállapítani, s számos érintett véleményére támaszkodott. A felmérésből kiderült, hogy az állami intézményekben a használók egyharmada, a magánszférában pedig csak egynegyede volt elégedett az információellátottság jelenlegi mértékével.

A stratégiai tanulmány hat körülményre hívja fel a figyelmet:

- A kiadói területen lezajló változások súlyos következményekkel járnak. Az információellátás biztosítása és az alternatív publikációs formák előmozdítása érdekében a rendszerek versenyeztetésére van szükség. Csökkenteni kell az időt egy publikáció megjelenése és hozzáférhetősége között. A tudományos információ mint áru növekvő árai szembeűnővé teszik a kereskedelmi monopóliumok következtében beálló konfliktust a közérdekkel.
- A digitális könyvtár fogalma a tudósok nézőpontjából nem analóg a klasszikus könyvtáréval, hanem átfogó, akadálytalan hozzáférést jelent minden, a világ heterogén rendszerein rendelkezésre álló, szakmailag releváns tartalomhoz. Ehhez nemzetközi szabványokra és szolgáltatásokra van szükség.
- A használók körében nagy igény van a célcsoport-orientált hozzáférésre. Az információellátást megnehezíti a jelenlegi sokféleség és szétforgácsoltság. Az ideális rendszer használói szemszögből egy szakmailag specializált és egyénre szabható portál, innovatív szolgáltatásokkal.
- Az államilag finanszírozott információs szervezeteknek versengés helyett kooperációra kell törekedniük. A helyi állományok jelentősége egyre csökken, míg egyre fontosabbá válik az internet kínálata, s annak helyi feldolgozása. Az országos intézményeknek és szervezeteknek hasznos szolgáltatásokkal kell segíteniük a helyi szintet.
- A helyi intézményeknek (pl. a felsőoktatási könyvtáraknak) gyűjteményekből az információellátás használóorientált központjaivá kell válniuk, s arra kell koncentrálniuk, hogy optimális felteteleket teremtsenek használói igényeinek kielégítéséhez.
- A tudományos információ az oktatási, tudományos és kutatási rendszer szilárd alkotóelemévé

vált. Az információs kompetencia fejlesztése a rendszer teljesítőképességének döntő tényezője. A felsőoktatásban ennek megfelelő súlyt kell kapnia az információs kompetencia célzott tanításának.

A minisztérium fejlesztési politikájának sarokpontjai

A BMBF dokumentuma (Information vernetzen – Wissen aktivieren) a stratégiai tanulmányra alapozva jelöli ki a fejlesztés súlypontjait. Nyitott hozzáférésre és teljesítőképes digitális információs rendszerekre van szükség. A használat akadályait le kell bontani, és átfogó elektronikus információellátást kell biztosítani. Célcsoportra orientált szolgáltatásokra van szükség, amelyek lehetővé teszik a világszerte rendelkezésre álló információhoz való hozzáférést. Az információs kompetenciát az oktatási rendszer úgy tekintse, mint a modern társadalom alapvető készségét.

A kutatás és a tudomány információs ellátásának hálózatai csereszabotosságot kívánnak meg. A német szakmának részt kell vennie a nemzetközi szabványok kidolgozásában, s nemzeti szinten meg kell teremteni az együttműködés fórumait és eszközeit, egységes szolgáltatásokra, szabványokra, metaadatokra van szükség a konkrét alkalmazási területeken.

A politika a rendszerek versengését kívánja elősegíteni. A meglévő potenciál optimalizálása érdeké-

ben az információellátás hagyományos struktúráit tovább akarja fejleszteni, ugyanakkor támogatja az alternatív publikációs formák kifejlesztését is.

Az állami információs szervezetek feladatait stratégiailag újra kell fogalmazni. Teljesítőképes hálózatokra van szükség, hogy nemzetközi versenyképességük biztosítva legyen. Az információs hálózatok felépítése fontos lépés ebben az irányban. Az információs termékeket úgy kell kialakítani, hogy integrálhatók legyenek a felsőoktatási intézmények és a vállalatok, sőt az egyéni tanulmányi és munkakörnyezetek információs rendszereibe. Egy átfogó, interdiszciplináris hozzáférési rendszer jöjjön létre, amely hozzáférést nyújt a tudományos információhoz; ezt szakmai platformok egészítsék ki, amelyek egy-egy szakterület információs és kommunikációs igényeit a lehetőséghez képest optimálisan elégítik ki.

A BMBF tovább akarja folytatni az érintett szervezetekkel, intézményekkel és személyekkel a dialógust, hogy célzottan támogassa az innovatív koncepciókat, és továbbfejlessze Németország információs infrastruktúráját, hogy a használók akadálytalanul férhessenek hozzá a világszerte rendelkezésre álló tudományos információkhoz, tisztességes feltételek mellett.

/SCHÖNING-WALTER, Christa: Die DIGITALE BIBLIOTHEK als Leitidee: Entwicklungslinien in der Fachinformationspolitik in Deutschland. = Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, 50. köt. 1. sz. 2003. p. 4–12./

(Papp István)

Állami könyvtárpolitika Oroszországban

A globális informatizálás és a mind átfogóbb regionalizálás következtében új könyvtárügy-fejlesztési paradigma érvényesül Oroszországban. Az állami könyvtárpolitikának, amely egyik komponense az állam társadalomkorszerűsítési törekvéseinek, arra kell törekednie ebben az átmeneti korszakban, hogy a könyvtárak az információs technika használatbavételével mielőbb leküzdjék elmaradásukat a világszinthez képest.

Az ország kulturális minisztériumának a 90-es években számot kellett vetnie a *mindent egymagad* módszer teljes ellehetetlenülésével, s helyette a maga számára azt a feladatmeghatározást elfogadnia, miszerint neki kell kijelölnie a központi

könyvtárfejlesztés céljait és prioritásait, s egyszersmind irányítania a tárcához tartozó könyvtárak munkáját. Az első feladatköteget úgy, hogy tárcaközi együttműködést valósít meg, a másodikat pedig a regionalizálási folyamatok „farvizének” hasznosításával.

A modernizálási erőfeszítések vezető fogalma az országos könyvtári számítógép-hálózat, a *LIBNET*, amely 1992-ben vett – előkészületi szinten – rajtot. Közben azonban úgy felgyorsult az információs technikák és technológiák fejlődése, hogy alig győzték az időközben kialakult tervet a fejlődéshez módosítani, nehogy véletlenül a „spanyolviaszt” találják fel végrehajtása keretében. Így aztán 1997